

BIRN Srbija

***Treći medijski monitoring: izveštavanje o
usvajanju republičkog budžeta za 2011.
godinu***

1. Podsećanje na činjenice

Republički budžet usvojen je u godini velike ekonomske krize. Uz zamrznute plate i penzije u javnom sektoru, veliku nezaposlenost, smanjenje direktnih investicija, rekordno veliku vrednost evra prema dinaru, građane je uz novi budžet, dočekalo poskupljenje struje, goriva, komunalnih usluga, prehrambenih proizvoda.

Skupština Srbije je usvojila 29. decembra 2010. državni budžet kojim je predviđen budžetski deficit od 120,5 milijardi dinara. Deficit konsolidovanog budžeta iznosi 140 milijardi dinara, odnosno 4,1 odsto bruto domaćeg proizvoda (BDP). Budžetom su predviđeni prihodi od 724,4 milijarde dinara i rashodi od 844,9 milijardi dinara u 2011. godini. Deficit budžeta se iz godine u godinu povećava. Dok je planirani deficit za 2009. iznosio 49,6 milijardi dinara i 107 milijardi za 2010., u 2011. godini planirani deficit je dostigao 120,5 milijardi.

Predviđeni deficit je u skladu sa dogovorom sa MMF i fiskalnim pravilima definisanim Zakonom o budžetskom sistemu. Budžet je programiran u skladu sa najavljenim smanjenjem javne potrošnje, odmrzavanjem plata i penzija, a projektovan je na osnovu procena da će rast BDP-a u idućoj godini biti tri odsto, a inflacija u granicama od tri do šest odsto.

Deo budžetske "rupe" mogao bi da se krpi novcem dobijenim od prodaje Telekoma Srbije, što je u proteklih nekoliko nedelja bila ekonomska tema broj jedan.

Prihodi republičkog budžeta po osnovu naplate poreza trebalo bi da budu veći za 10,1 odsto nego u 2010. i iznose 675,2 milijarde dinara. Povećan je porez na dodatu vrednost na južno voće na 18% sa 8%, a amandmanima je odbijen predlog da se uveća i poreska stopa za računare i hotelske usluge.

Najviše novca iz budžeta biće izdvojeno za finansiranje organizacija obaveznog socijalnog osiguranja koje će dobiti 21,8% ukupnih budžetskih izdataka (fondovima za penzijsko i zdravstveno osiguranje, službi za zapošljavanje).

Za budžet je glasalo 128 poslanika vladajuće koalicije, a na glasanju je bilo prisutno 146 poslanika. Protiv su bili poslanici opozicionih stranaka. Iako su oni najavili veliki broj amandmana, glasanje je proteklo bez većih iznenađenja. Vlada je budžet usvojila 16. decembra, a 20. decembra predlog je prosleđen Skupštini na razmatranje. Javna debata trajala je tako svega devet dana, što se odrazilo i na intenzitet javne rasprave.

Premijer Mirko Cvetković je na početku načelne rasprave o bužetu za 2011. godine u Skupštini Srbije rekao da je budžet u funkciji razvoja zemlje, ali i podizanja socijalne

odgovornosti države. Opozicija ga je, s druge strane, okarakterisala kao potrošački i rasipnički.

Predsednik Srbije Boris Tadić potpisao je dan pre Nove godine, 30. decembra, Zakon o budžetu Srbije za 2011. i prateće zakone.

2. Cilj i metodologija istraživanja

Treću godinu za redom, BIRN Srbija sprovodi projekat „Oko javnih finansija“ i po treći put inicira istraživanje na temu kvaliteta medijskog izveštavanja o usvajanju republičkog budžeta. Sprovedenjem projekta, BIRN Srbija nastoji da bolje upozna medije i javnost sa problematikom javnih finansija. U okviru projekta sakupljena je zavidna istraživačka građa koja omogućava objektivnan uvid, kontinuirano praćenje, mapiranje trendova i poređenje kvaliteta izveštavanja u toku tri godine.

U trećoj godini implementacije projekta nastavlja se i monitoring medijskog izveštavanja, analizom sadržaja o usvajanju godišnjeg, republičkog budžeta za 2011. godinu.

Republički budžet je glavni makroekonomski dokument. Njime se definišu ukupni državni prihodi i rashodi. Imajući u vidu da su građani direktni ili indirektni korisnici budžeta, njegovo koncipiranje ima velike posledice na njihov svakodnevni život. Veće uključivanje građana u javnu raspravu i u proces odlučivanja doprinelo bi boljoj kontroli čitavog procesa. Aktivno učešće građana u političkim procesima ujedno je i jedna od glavnih tekovina modernih, demokratskih društava. Kvalitetno medijsko izveštavanje omogućava građanima da donesu pravilan sud i formiraju kritičko mnjenje prema radu vlade. Neophodne informacije o ovoj tematici građani crpe iz medija, pa je medijsko izveštavanje jedan od ključnih faktora za uspostavljanje javnog nadzora i transparentnosti čitavog procesa.

Zbog toga je glavni cilj istraživanja da se, na osnovu objektivnih parametara, oceni kvalitet javnog diskursa i kvalitet izveštavanja medija o ovoj značajnoj društvenoj temi. Analiza sadržaja medijskog izveštavanja pokazaće prisustvo teme u javnoj debati, interpretativne okvire u koje je tema smeštena, glavne teme i ključne nosioce medijske agende, kao i kvalitet novinarske obrade.

Kako su pokazali rezultati dva prethodna istraživanja, izveštavanje o donošenju republičkog budžeta vrlo je politički obojeno, fokusirano oko političkih i partijskih razmirica i previranja, više nego oko ekonomskih aspekata i onih činioca koji imaju direktne posledice po život građana.

Istraživanje koje sledi pokazaće da li je izveštavanje o budžetu za 2011. godinu donelo neke promene u odnosu na prethodna istraživanja. Izveštaj je koncipiran tako da ima dva tematska dela: prvi, analiza medijskog izveštavanja prilikom usvajanja budžeta za narednu godinu, na osnovu već utvrđene metodologije, i drugi, utvrđivanje trendova i komparaciju dobijenih rezultata nakon tri godine istraživanja.

Komparacija građe sakupljane tokom tri godine jasno će pokazati poboljšanje/pogoršanje kvaliteta medijskog izveštavanja i opšte trendove u medijskoj reprezentaciji ove teme.

Na osnovu sprovedene analize, istraživački tim daće preporuke za dalje unapređenje izveštavanja, a sve u cilju što boljeg i potpunijeg informisanja javnosti.

METOD

Metodološka matrica razvijena prilikom prethodnog istraživanja biće preuzeta, ali uz donekle modifikovan uzorak. Naime, za razliku od prethodne dve godine kada je najintenzivnija javna debata vođena u nedelji usvajanja budžeta u Skupštini, u 2010. godini javna debata proširila se na dve nedelje. Sama debata je počela nešto ranije, u nedelji kada je predlog prosleđen Skupštini i u vreme dok su poslanici o tom predlogu raspravljali. Kako je ishod glasanja bio izvestan, pošto je vladajuća koalicija obezbedila potrebnu većinu, u nedelji usvajanja budžeta u Skupštini ova tema se nije našla u fokusu medijske pažnje. Stekao se utisak da je odluka ranije već doneta, i da je nedelja koja je prethodila nedelji usvajanja bila relevantnija u smislu javne rasprave.

Dakle, uzorak ovog istraživanja obuhvatio je period od 19.12.2010. do 01.01.2011. Istraživački tim je odlučio da napravi mali otklon u metodološkoj striktnosti zarad dobijanja validnijih, realnijih i potpunijih rezultata.

Analizom su obuhvaćene glavne informativne emisije najvažnijih TV stanica sa nacionalnom frekvencom (RTS1, Pink, B92, Prva – koja je preuzela frekvenciju TV Fox), kao i na najuticajnije dnevne novine (Blic, Večernje Novosti, Politika, Press).

Osnovna jedinica analize je svaki tekst i deo većeg teksta (antrfilei, pisma čitalaca, delovi većeg teksta ili priloga), kao i televizijski prilog, koji se svojom temom na direktan i nedvosmislen način doticao bužeta, i koji je bio jasno prepoznatljiv kao logička celina.

Na osnovu utvrđenog kodeksa, manifestni sadržaj razložen je na analitičke jedinice, a njihova dalja obrada omogućava da se kvantitativno i kvalitativno, kroz interpretaciju podataka, analizira medijsko izveštavanje.

3. Štampa

Medijskim monitoringom obuhvaćeno je pisanje četiri najtiražnija dnevna lista – Politike, Večernjih novosti, Blica i Press-a. Osim što imaju najveći uticaj na čitalaštvo, ova četiri lista se takođe razlikuju po uređivačkoj politici.

Tema usvajanja budžeta u kontinuitetu zaokuplja medijsku agendu

U analiziranom periodu, koji je obuhvatio dve nedelje, objavljen je ukupno 101 tekst koji se direktno odnosio na temu budžeta. Od toga, 63 teksta su objavljena u nedelji od 19. do 25. decembra, dok je ostalih 38 bilo objavljeno u periodu od 26. decembra 2010. do 01. januara 2011.

Iako je generalan utisak da su štampani mediji objavili daleko manji broj tekstova u nedelji u kojoj je bilo glasanje o budžetu nego u nedelji koja joj je prethodila, postoje određene specifičnosti kada se pojedinačno analiziraju posmatrane novine. Temu budžeta kontinuirano prati list Večernje novosti, koji je u obe nedelje objavio skoro podjednak broj tekstova (ovaj list je objavio i najveći broj tekstova). List Press je objavio najmanji broj tekstova, dok je najveća razlika u izveštavanju u posmatrane dve nedelje vidljiva kod lista Blic, koji je objavio skoro tri puta manje tekstova u drugoj nedelji uzorka. Brojčano gledano, list Politika nije objavila veliki broj tekstova, ali treba uzeti u obzir da su objavljeni tekstovi mahom srednji ili veliki po obimu, te da zauzimaju vidno mesto u listu.

Novine	Broj tekstova (19.12 – 25.12.2010.)	Broj tekstova (26.12.2010. – 01.01.2011.)
Blic	24	9
Večernje novosti	20	16
Politika	11	6
Press	8	7
Total	63	38

Kao što je bilo očekivano, najveći broj tekstova je bio objavljen nakon predstavljanja budžeta u Skupštini, u trenutku kada je tema najaktuelnija i kada provocira najintenzivniju javnu debatu. Štampani mediji gube interesovanje za temu u samoj nedelji usvajanja budžeta u Skupštini, a druge teme tada preuzimaju primat. Pretpraznično raspoloženje i tradicionalno svođenje računa na kraju godine obeležilo je i medijsku agendu, pa su tako svi štampani mediji pisali o tome šta su sve političari obećavali građanima na početku godine, razmatralo se o mogućnosti raspisivanja novih izbora, svi su predano pratili oporavak predsednika Tadića nakon operacije

ahilove pete, a značajan broj tekstova bio je posvećen nesreći i požaru u vojnoj fabrici "Sloboda" u Čačku.

Povećana je veličina tekstova

Sam broj tekstova ne daje potpunu sliku o plasmanu tekstova u odabranoj dnevnoj štampi. Kakvo je pozicioniranje ove teme govori i podatak o tome koliki su prostor novine ostavile za obradu teme. U izveštavanju o budžetu za 2011. se primećuje porast broja velikih (onih koji zauzimaju celu jednu stranu i preko toga) i srednjih (oko polovine strane) tekstova u odnosu na prethodno rađene analize za budžet u 2009. i 2010. godini.

Veličina tekstova	Broj tekstova
Veliki tekst	25
Srednji tekst	28
Mali tekst	31
Nepotpun tekst	17
Total	101

Novinari su, u vreme trajanja javne debate, pokazali više interesovanja da čitaocima detaljnije predstave ovu temu. Osim što se obim tekstova povećava, primetno je da su novinari koristili više različitih tehnika i vizuelnih elemenata kako bi čitaocima što potpunije prikazali temu. U odnosu na prethodne godine, povećan je broj tabelarno prikazanih cifara koje objašnjavaju određene aspekte budžeta, a tekstovi su bili obogaćeni i antrfileima.

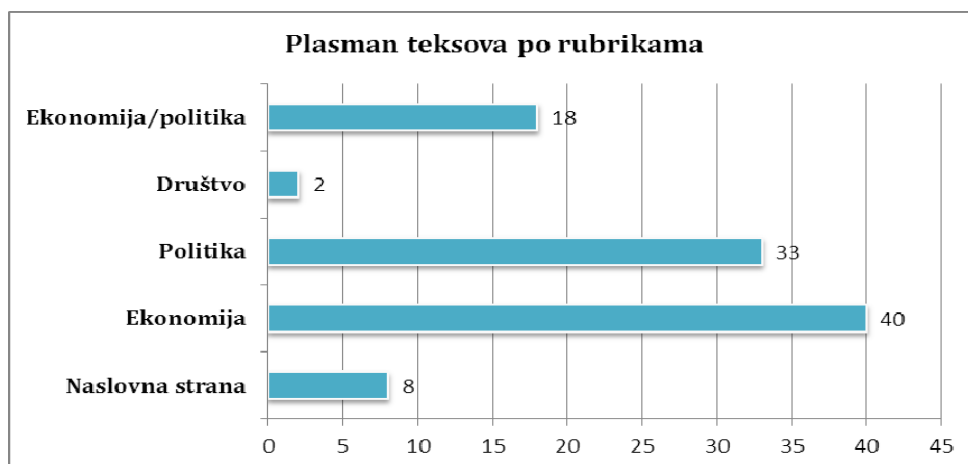
Osim što koriste više tehnika prezentacije, nesumnjivo je da je razvoj elektronskih medija uticao na štampu i načine prezentacije sadržaja, kojima se podstiče interesovanje čitalaca. Moderne novine sada koriste ambicioznije prelome sa pričama koje zauzimaju cele strane sa dosta fotografija, upečatljivim naslovnim blokom i infografikama (tabelama i grafikonima, statističkim podacima).

Vizuelni elementi	Broj tekstova
Bez ilustracije	45
Slika izvora	21
Slika događaja	28
Grafikoni, ilustracije	6
Karikatura	3
Total	103

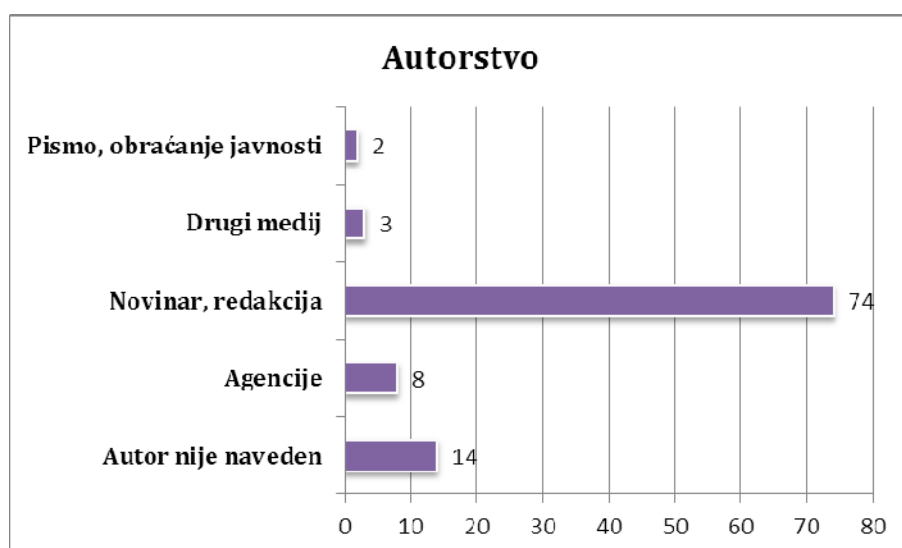
**Ukupan broj vizuelnih elementata veći je od ukupnog broja tekstova jer pojedini tekstovi imaju dve ilustracije.*

Rubrike su takođe još jedna važna pomoć u orijentaciji za čitaoce. U odnosu na prethodne godine vidna je alokacija tekstova sa političke na ekonomsku rubriku

dnevnih novina. Kako je i javna debata izgubila oštar, politički, polemički ton, tako se i tekstovi "sele" na ekonomske strane lista.

Izveštavanje štampanih medija o budžetu za 2011. pokazuje da je još jedan korak napred učinjen i to kada je reč o autorstvu. Primetan je porast broja tekstova koje su redakcije i njihovi novinari potpisali u odnosu na one koji su identifikovani kao agencijske vesti, što pokazuje da postoji veće angažovanje novinara u pristupu obrade teme.

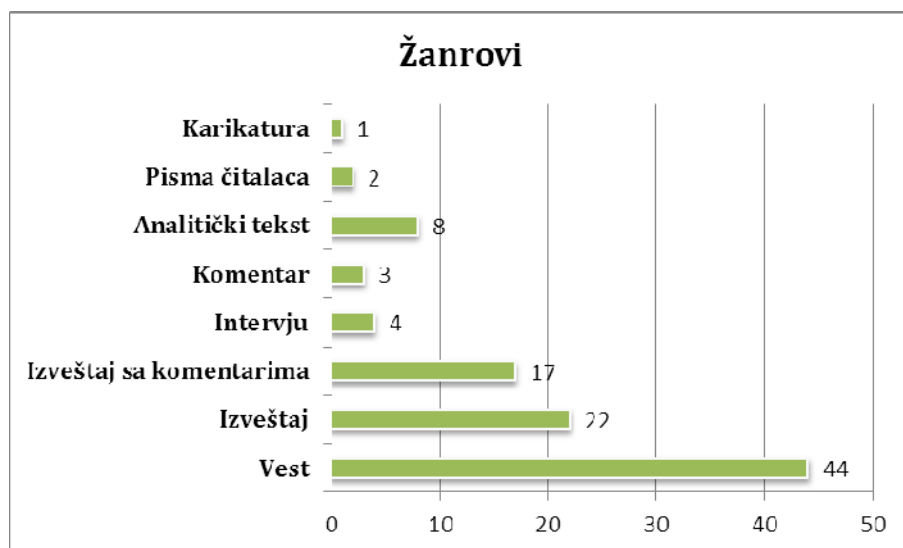

Mali rast analitičkog izveštavanja

Kada komparativno posmatramo upotrebu žanrova u štampanim medijima u poslednje tri godine možemo uočiti određene značajne razlike. Zaključak prve dve godine istraživanja je bio da je uočen pad ionako skromne analitičnosti jer je u prvoj godini istraživanja bilo 6 članaka, a sledeće godine nijedan. Međutim, analiza teme u ovoj godini govori da je došlo do povećanja broja analitičkih tekstova (tematskih

prikaza) i komentara. Ujedno, došlo je i do smanjenja broja hibridne forme *izveštaj sa komentarima*, što nam potvrđuje da su redakcije pomerile svoj fokus interesovanja sa izjava političkih aktera, na jednu vrstu analitike, objašnjavanja i “dubinskog” predstavljanja različitih aspekata teme. Važno je napomenuti da su za ovakav nalaz prevashodno zaslužne Večernje Novosti koje imaju zahtevnu ekonomsku rubriku, i odabranog novinara koji se bavi ovom temom, što pokazuje da je ovaj list bio spreman da uloži svoje resurse u edukaciju i specijalizaciju novinara.

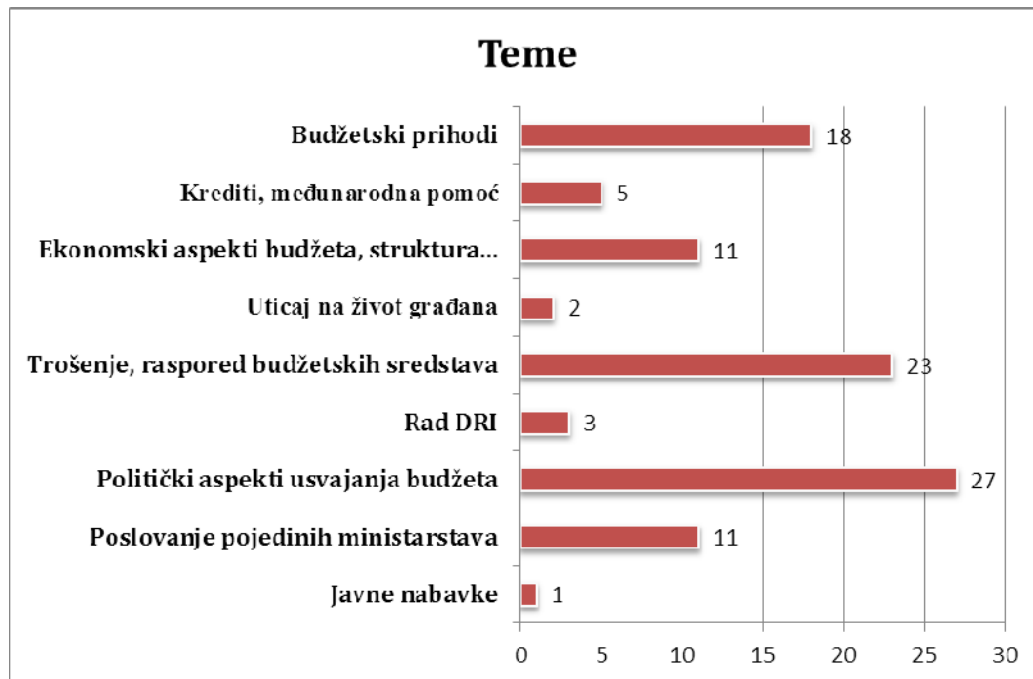
Mali rast analitičkog izvštavanja ipak ne znači da su redakcije u potpunosti ispunile svoj zadatak adekvatnog informisanja građana, jer faktografski žanrovi i dalje ubedljivo dominiraju (66 tekstova od 101).

Teme fokusirane oko političkih aspekata, ali i ekonomskih

Da li je došlo do sazrevanja medija u načinu plasiranja medijskog sadržaja, ili je politička situacija diktirala način na koji će mediji izveštavati o ovom događaju, u svakom slučaju, izveštavanje u 2010. se razlikovalo od onih u protekle dve godine. Sama rasprava o budžetu nije bila obojena političkim trzavicama, izgledalo je da je sve unapred dogovoreno i pripremljeno, tako da fokus debate nije stavljen na oštre razmirice među političarima. Ovo je usmerilo novinare da se više pozabave analizom različitih aspekata budžeta, što istraživanje i pokazuje, jer su po prvi put i druge teme osim “*politički aspekti usvajanja*” uspele da se nađu u samom vrhu.

Dodatno, i ekonomska kriza u zemlji je inicirala drugačiji pristup u obradi teme. Tabela pokazuje da se, za razliku od prethodnih godina, dosta pisalo o raspodeli budžetskih sredstava, o tome kako i na koji način država planira da ostvari budžetske prihode.

Institucionalni izvori i dalje dominiraju medijskom agendom

Iako su novinari pokazali određeni napredak u predstavljanju i obradi teme, njihovo izveštavanje uglavnom se oslanja na institucionalne izvore. Ministarstva, predstavnici partija, premijer, Vlada itd. diktiraju "ton" agende. Uz podatak da su faktografski žanrovi dominantni, ne čudi podatak da se takvi tekstovi oslanjaju na institucionalne izvore. Ovo su izvori koji i inače imaju najveću komunikacionu moć i najlakši pristup medijima, te se ponavlja princip upotrebe institucionalizovanih izvora kao najvažnijih kanala komunikacije.

Izvori	Broj
Premijer	6
Ministarstvo finansija	15
Vlada (u celini)	11
Eksperti	6
Civilni sector	4
Sindikati	1
Predsedništvo Skupštine	4
Predsednik Srbije	1
Ostala ministarstva	16
Predstavnici MMF	3
Druge državne uprave	7
Državna revizorska institucija	3
Predstavnici partija	36
Nezvanični izvori	1
Privrednici	5

Ostali	17
Total	136

* Ukupan broj izvora veći je od ukupnog broja tekstova, jer pojedini tekstovi imaju dva i više izvora

Izveštavanje i njegov kvalitet se razlikuje od novine do novine

Ono što je značajna karakteristika štampe, u odnosu na elektronske medije, je da svaka novina ima vrlo specifičnu, prepoznatljivu uređivačku politiku. Novine imaju slobodu da interpretiraju događaje i svaki list se zato obraća drugačijoj ciljnoj publici. Uzorak koji je izabran oslikava tu različitost – dok se Politika smatra ozbiljnim, jutarnjim listom, Večernje novosti, ozbiljnim, večernjim listom, Press je klasičan tabloid, a Blic je negde na prelazu između ozbiljnog i tabloidnog.

Press je mahom izveštavao kroz kratke vesti koje su u grafičkom prelomu gurnute na marginu stranice, a kada je tema obrađivana kroz velike tekstove, to je urađeno na senzacionalistički način. Blic je pokazao da ima kvalitetniji pristup temi, iako postoji određeni broj komentara i analitičkih tekstova i dalje dominira čista faktografija koja se forsira da bi predstavljala privid objektivnosti. Večernje Novosti su većom upotrebom analitike pokazale zreliji pristup u obradi teme, dok je Politika imala manji broj tekstova na temu fiskalne politike nego inače, ali čini se da je ovaj list ipak posvetio dovoljno pažnje ovoj temi, jer tekstovi u Politici se nalaze minimum na pola strane ili čak na celoj što tu temu pozicionira visoko i daje joj veliki značaj.

4. Televizija

Analiza sadržaja centralnih informativnih emisija četiri najgledanije srpske nacionalne televizije (RTS1, B92, Prva, Pink), radi se već treću godinu za redom, što nam omogućava da uporedimo rezultate i jasno uočimo trendove u izveštavanju.

Najupečatljiviji je drastičan pad intenziteta izveštavanja

Kada posmatramo nedelju dana uoči usvajanja budžeta ove godine (26. decembar 2010. – 01. januar 2011.) ukupno vreme posvećeno temi bilo je 3,5 puta manje u odnosu na isti uzorak 2009. godine. Pad je još drastičniji u poredjenju sa 2008. godinom, kada je objavljeno desetostruko više priloga o budžetu nego ovog decembra.

U prvoj nedelji monitoringa već je uočeno da je broj priloga četiri puta manji nego u istom periodu prošle godine, odnosno 4,5 puta manji u odnosu na 2008. godinu, pa je zbog relevantnosti istraživačkih nalaza period analize produžen za još jednu nedelju od 19. do 25. decembra. Ovakva metodološka ispravka je opravdana, imajući u vidu da je predlog budžeta Vlada Srbije usvojila 16. decembra, a pred poslanicima se budžetski zakon u obimu od 1500 strana našao tek u ponedeljak 20. Skupština je budžet usvojila dva dana pred kraj godine, pa je javna rasprava trajala svega devet

dana. Ovako ograničen vremenski period uticao je na medijsku pažnju, a samim tim i na reviziju vremenskog okvira istraživanja.

Rezultati ovogodišnje analize koji se odnose na vreme i broj priloga su gotovo uravnoteženi sa prošlogodišnjim istraživačkim nalazima, iako je period monitoringa bio dvostruko duži.

Gotovo polovinu ukupnog vremena zauzima televizija B92, što je neuobičajeno za jedan komercijalni medij. Takav tretman teme očekivao se od javnog servisa. RTS je svih prethodnih godina zauzimao primat u izveštavanju o budžetu i javnim finansijama, dok je ove godine televizija B92 preuzela vodeću ulogu u javnoj debati. Kada intenzitet izveštavanja pogledamo iz vizure 2008. godine¹, javni servis je tada posvetio temi budžeta približno isto vremena koliko su sve četiri televizije zajedno tokom 2010 godine.

TV	Broj priloga	Trajanje priloga
RTS1	7	0:14:26
B92	9	0:20:37
Pink	4	0:05:46
Prva	5	0:07:08
Total	25	0:47:57

Da je televizija B92 prednjačila u izveštavanju povodom usvajanja budžeta za 2011. godinu, potvrđuje i prosečno trajanje priloga. B92 je nadmašio javni servis i na osnovu ovog parametra.

Prosečan prilog je duži nego svih prethodnih godina

Iako je ukupan broj priloga drastično pao, povećala se prosečna dužina trajanja priloga, gotovo za 50 sekundi. To je vrlo bitan nalaz, obzirom da je broj tema koje su se svojom aktuelnošću i značajem nadmetale sa budžetom na medijskoj agendi bile brojne kao i prethodnih godina. Izveštaj Dika Martija o trgovini ljudskim organima dominirao je u medijskoj ponudi svih informativnih programa. Eksplozija u fabrici Sloboda u Čačku bila je udarna vest, a ne manje zapaženo protekla je i operacija ahilove tetive predsednika Borisa Tadića.

TV	Prosečno trajanje priloga
RTS1	0:02:03
B92	0:02:26
Pink	0:01:36

¹ Vremenski okvir je tokom istraživanja usvajanja budžeta za 2009. godinu takođe bio dvonedeljni

Prva	0:01:41
Prosečan prilog, sve stanice	0:02:16

Iznenadujuće je da se prosečno trajanje priloga na komercijalnim televizijama produžilo, posebno kod televizije B92 za čak 33 sekunde, zatim na Pinku za 32 sekunde i na Prvoj za 21 sekundu, dok prosečan prilog na Radio Televiziji Srbije beleži pad od čitavih dvadeset sekundi. Ovakvi parametri još jednom potvrđuju da komercijalni emiteri kao što je B92 ne moraju da neguju popularnu programsku orijentaciju, već mogu i da zadovoljavaju opšti interes građana, što je po definiciji primarna uloga javnog servisa.

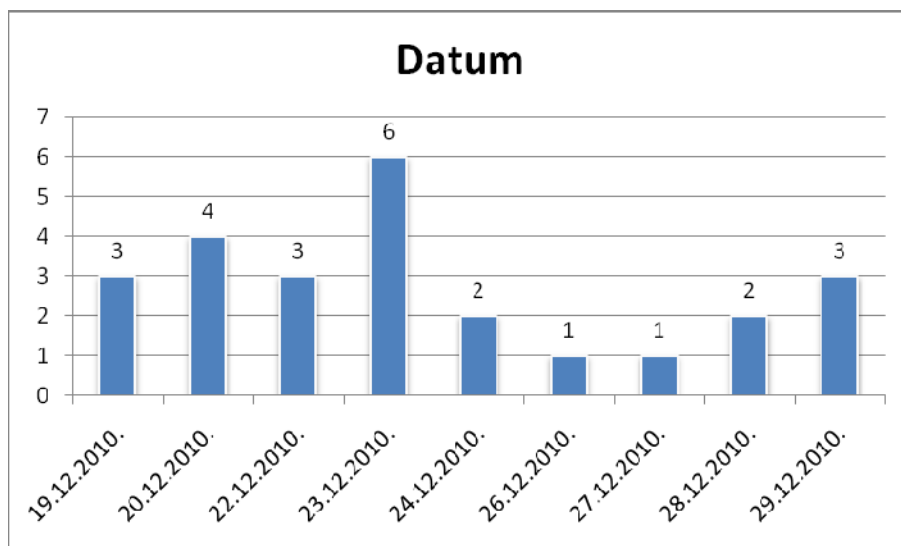
Prvi put je većina priloga zauzela poziciju u generalnoj najavi, za razliku od prethodnih godina, kada je većina priča bila emitovana bez pominjanja u „fleševima“ na početku Dnevnika. Dodatno, kod tri petine ukupnog broja emitovanih priloga vest je bila među prve tri emitovane. Ovakav trend ukazuje da se drugačijim profesionalnim pristupom jasno prepoznaje značaj događaja, pa se i publici plasiraju informacije namernim segmentiranjem, odnosno posrednim izdvajanjem sadržaja kao najbitnijih. Proporcija je 60 odsto priloga plasiranih u najavi, naspram 40 odsto onih koji su emitovani u središnjem delu emisije, što je prethodnih godina bilo obrnuto u gotovo identičnoj razmeri.

Plasman priloga	Broj priloga
U najavi	15
U informativnom bloku vesti, bez najave	10
Total	25

Prethodna istraživanja pokazala su da mediji pristupaju temi budžeta kao trenutnom, aktuelnom zbivanju, te da mu se najveća pažnja poklanja na sam dan usvajanja. Priroda događaja zahteva kontinuirano izveštavanje zbog njegovih dugoročnih i dalekosežnih posledica. Sam čin usvajanja jeste aktuelan događaj, ali ne i prilika u kojoj nezavisni eksperti ili društveni akteri mogu da iskažu pravovremene i učinkovite analize ekonomskih pokazatelja.

Ove godine je uočljiv drugačiji angažman novinara i to se ogleda u broju priloga koji su emitovani na dan otvaranja rasprave o budžetu u Skupštini Srbije, što je u skladu sa osnovnim kriterijumom informisanja u interesu javnosti. Posmatrano po datumima vrhunac izveštavanja premešta se sa dana usvajanja budžeta na dan otvaranja javne rasprave u srpskom Parlamentu. U ovom slučaju, novinari i svi mediji pojedinačno su pokazali doraslost temi i jasno profesionalno uočavanje društveno relevantnog zbivanja. Upravo u vreme javne rasprave građanima se može

podrobnije predstaviti struktura javnih finansija, kako bi stekli jasnu sliku o rasporedu budžetskih sredstava.

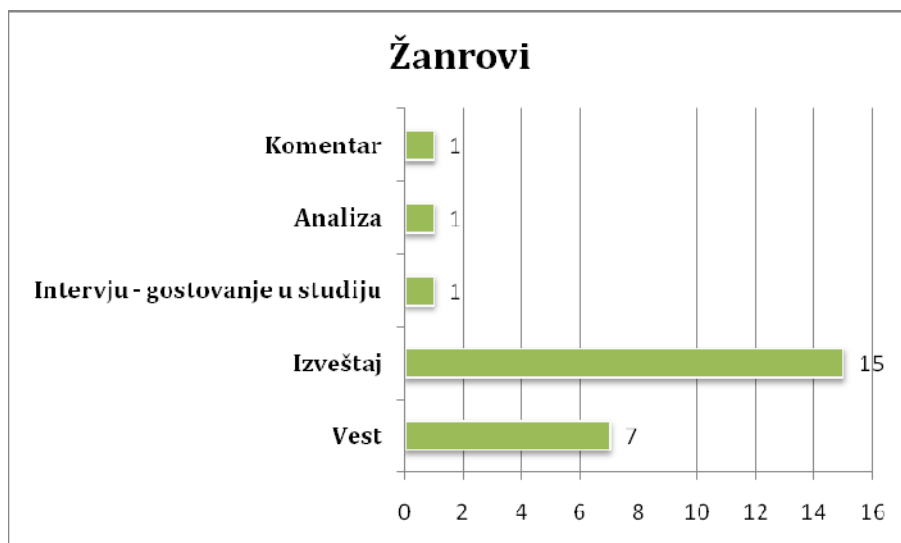

Izveštaji su dominantan oblik novinarskog izražavanja

Kada je reč o žanrovima, takođe se uočava razlika u pristupu. Prethodnih godina je broj osnovnog medijskog formata vesti bio izjednačen sa nešto dužim informativnim oblicima (izveštajem i analitičkim formama). U ovogodišnjem pregledu žanrova izveštaj kao oblik novinarskog izraza je zastupljen dvostruko više u odnosu na vesti. Ovakav rezultat je u skladu sa trendom porasta prosečne dužine priloga, koja je zapažena tokom tri analizirane godine. Pored vremenskog, izveštaj kao forma zahteva i složeniju interpretaciju i podrazumeva obavezne tonske zapise izvora, a ujedno i veći broj izvora po prilogu. To utiče i na objektivnost izveštavanja. Novinari su vodili računa da svaka priča ima dve strane. Odabir sagovornika bio je izbalansiran, prikupljanjem izjava predstavnika različitih političkih partija, kako iz vodećeg tako i iz opozicionog bloka.

Svi emitovani prilozima na televiziji Pink su bili u formi izveštaja. Prva televizija je jedina imala komentar (deo analize nedelje, koja je redovna rubrika Dnevnika). Komentar kao forma sa ličnim stavom, odnosno mišljenjem samog novinara jeste atipičan primer za savremeni žurnalizam. Moderni način oblikovanja poruka ne bazira se na davanju ličnog pečata, već se informacije saopštavaju publici tako da se njoj prepušta da samostalno formira stav o aktuelnoj pojavi. RTS je jedini imao intervju kao formu, sa gostom u studiju, Predsednicom Skupštine, Slavicom Đukić-Dejanović. Sasvim je očekivano od informativne redakcije javnog servisa opredeljenje za tematski intervju, jer se ovim žanrom mogu dobiti dublji podaci o temi koja zaslužuje analitičan pristup. Televizija B92 osim što je prednjačila po ukupnom broju

priloga, kao i njihovom prosečnom trajanju, osobena je i po zastupljenosti izveštaja kao žanra u 78 odsto slučajeva (7 od 9 priloga).

Televizija kao vizuelni medij omogućava odgovarajuće pokrivanje narativa slikom. Međutim, praksa pokazuje drugačije. Kadrovi su uglavnom sekvence iz Skupštine i prelistavanje predloga budžeta, umesto da su slikom predočene određene odredbe na koje su poslanici ukazivali kao neprikladne, ili one koje će biti dovedene u pitanje. *Grafičkim rešenjima* bilo je moguće markirati određene segmente iz predloga, a ne iznova prikazivati naslovnu stranu budžetskog zakona. Vizuelni prikaz ne ilustruje na adekvatan način podatke o prihodima i rashodima, već predstavlja puko ponavljanje onog o čemu novinari govore. U konkretnom slučaju deficit od 120,5 milijarde dinara, umesto ispisivanjem broja na ekranu, trebalo je prikazati prihvatljivim pojmovima iz svakodnevnog života. Na primer, koliko se za taj novac može kupiti nove opreme za poljoprivredu, recimo traktora, ili uporediti deficit sa budžetom domaćinstva jedne prosečne porodice u Srbiji. Uniformni način izveštavanja kako u pogledu slike, tako i pratećeg teksta, predstavlja neprilagođen profesionalni način da se važna društvena tema približi prosečnom gledaocu. Novinari nisu brojke učinili pitkijim, to jest lakšim za razumevanje. Grafikone su iskoristili samo novinari javnog servisa (dva puta) i televizije Pink (jedanput).

Stand up predstavlja takođe važan element u elektronskom mediju, kakva je televizija, jer snimak novinara na mestu događaja pojačava verodostojnost samih činjenica. Time se potvrđuje autentičan pristup i jasno pokazuje da snimljeni materijal nije preuzet. Međutim, ni ovaj potencijal televizije nije u dovoljnoj meri iskorišćen.

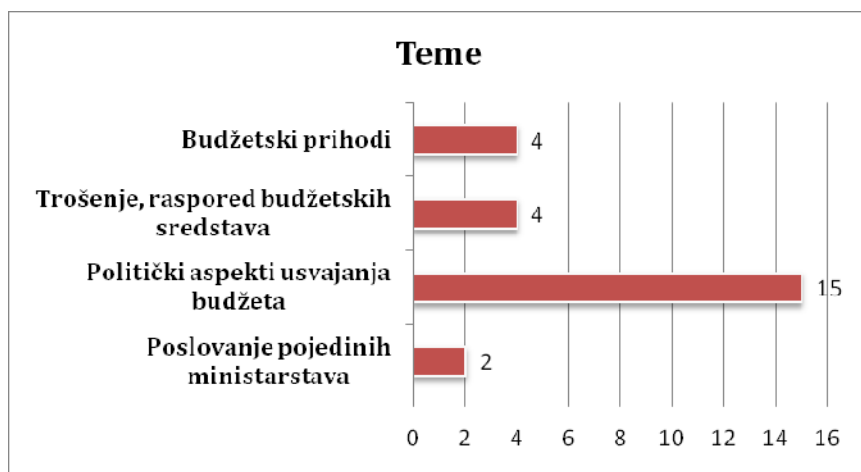
Vizuelni elementi	Broj priloga
Izvori, sagovornici	17

Snimak iz Skupštine	14
Grafikoni	3
Stand up, izveštavanje sa lica mesta	4
Arhivski snimci	10
Total	48

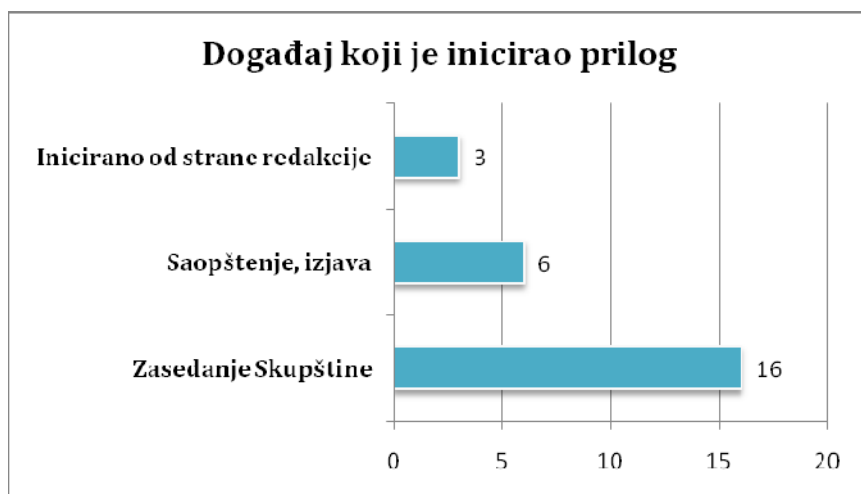
*Ukupan broj vizuelnih elemenata veći je od ukupnog broja priloga, jer pojedini prilozi imaju dva ili više vizuelna elementa

Sužen, politizovan tematski okvir

Kada je o tematskom okviru reč, najveći broj priloga bazira se na interpretiranju finasijskih mera kroz prizmu različitih političkih programa. Savez vojvođanskih Mađara za razliku od prethodne dve godine nije kočio usvajanje, jer su predlogom budžeta sredstva izdvojena za Vojvodinu bila u skladu sa njihovim očekivanjima. Kroz temu koja je naslovljena kao *budžetski prihodi* diskutovano je o vladinim nepopularnim merama za punjenje državne kase povećanjem poreza na južno voće, računarsku opremu i hotelske usluge. Politički potez stranke G17+ dobio je pozitivnu medijsku pažnju. Njihov amandman na povećanje poreza na dodatnu vrednost hotelskih usluga Skupština je prihvatila zato što se Ministarstvo za ekonomski razvoj odreklo jednake količine novca na strani rashoda. Iako je ovakvo rešenje moglo biti predloženo u samom budžetskom procesu, ovaj deo vladajuće koalicije prepoznao je trenutak u kome će osvojiti dodatne političke poene ciljanog biračkog tela. Kao negativna reakcija na raspodelu budžetskih sredstava pojavljuje se samo istupanje Asocijacije poljoprivrednika, koji su bili nezadovoljni fondom izdvojenim za razvoj ove važne privredne grane (u dva priloga). Nacionalne televizije nisu se bavile suštinskim problemima rashoda kroz temu koja je formulisana kao *trošenje budžetskih sredstava*. Pojavila su se 2 priloga o tome koliko je predviđeno budžetom za povećanje plata poslanika, i jedan o uklanjanju bespravno izgrađenih objekata na jezeru u okolini Pirota. Četvrti prilog koji pripada ovoj temi, bavio se dugo najavljivanom rekonstrukcijom vlade.

Da zaključimo, tematski fokus televizija bio je sužen u odnosu na prethodne godine i sveden na samo četiri osnovna i najbitnija tematska okvira. Ubedljivo je dominiralo tumačenje političkih predstavnika, a 3/5 ukupnog broja priloga bavilo se temom *Politički aspekti usvajanja budžeta*. Politički akteri su uglavnom snimani u holu Skupštine, a iz kadrova se stiče utisak da nisu govorili za konkretan medij ili odgovarali na pojedinačna pitanja novinara kao predstavnika određene medijske kuće, već su davali izjave pred kamerama svih televizija, po principu konferencije za štampu. Ovakav tretman ukazuje na pasivan profesionalni pristup, bez potrebe za samostalnim i ekskluzivnim angažmanom i potvrda je ustaljenog, odnosno ujednačenog načina izveštavanja. Bez obzira kojoj televiziji publika ukazuje svoje poverenje, formira se identična slika ili predstava o budžetu kod gledalaca svih medija. Dvanaest odsto priloga snimljeno je na inicijativu redakcije, što dodatno potvrđuje neangažovan i lenj profesionalni odnos medijskih radnika. Događaj je u 64 odsto priloga činilo zasedanje Skupštine, a preostalih 24 odsto baziralo se na saopštenju ili izjavi nekog zvaničnika.

Zaključak o politizaciji teme potvrđuje i pregled izvora, na koje se televizijske redakcije pozivaju prilikom izveštavanja o najvažnijem ekonomskom dokumentu. Dominiraju predstavnici političkih partija kao izvori (42 odsto), zatim Premijer Mirko Cvetković (18 odsto) koji je najčešće prenošen iz Skupštine prilikom njegovog ekspozea i ministarka finansija Diana Dragutinović (12 odsto). Zanimljivo je procenat priloga (samo jedan) u kom se novinar poziva na izvore iz civilnog sektora, što umanjuje kritički pristup temi. Kao privredni subjekti pojavljuju se samo: Zoran Šefkerinac, potpredsednik asocijacije poljoprivrednika, u dva priloga i Miloš Bugarin, predsednik poljoprivredne komore u jednom. Neočekivan je podatak da nisu konsultovani nezavisni stručnjaci kao ni ekonomski eksperti, što ukazuje da se medijski radnici nisu rukovodili profesionalnim normama, istinitog i objektivnog izveštavanja. Međutim, posmatrano po prilogu, ovakav utisak je delimično ublažen. Naime, redakcije su uredničkom intervencijom nastojale da nedostatak objektivnosti opšte medijske slike nadomeste pozivanjem na veći broj izvora, odnosno predstavnika različitih političkih opcija.

Izvori	Broj priloga
Premijer	9
Ministarstvo finansija	6
Civilni sektor	3
Predsedništvo Skupštine	4
Predstavnici partija	21
Privrednici	3
Skupština	3
Autorski komentar	1
Total	50

**Broj izvora veći je od ukupnog broja priloga jer pojedini prilogi imaju dva ili više izvora*

Kada se sumiraju generalni zaključci **prosečan televizijski prilog o budžetu**, u nacionalnim dnevnicima Srbije, bio je snimak *sa zasedanja Skupštine, u formi izveštaja* u kom se kao izvori pojavljaju *predstavnici političkih partija*. Prosečan prilog bavio se *temom usvajanja budžeta* u trajanju od 2 minuta i 16 sekundi, tokom kojih je uvršteno mišljenje i do pet sagovornika različitih političkih opcija. Proizvodi televizijskih redakcija oslikavaju posledice profesionalnih promena unutar medijskog sistema Srbije, koje su uzrokovane tranzicijom. Trenutna medijska slika podrazumeva sporo, ali приметно napredovanje. Usvajanje evropskih standarda i zahteva za objektivnim, istinitim i etičkim medijskim jezikom приметно je i kod izveštavanja o državnom budžetu.

5. Komparativni zaključci

Intenzitet izveštavanja varira iz godine u godinu, ali tema dobija sve veći značaj u medijskoj agendi

Kako javna rasprava o usvajanju budžeta varira, tako se menja i medijsko izveštavanje o ovoj temi. Iako je izveštavanje o temi određeno aktuelizacijom, nesumnjivo je da to iz godine u godinu postaje sve važniji događaj koji zauzima respektabilno mesto u medijskoj agendi naših najznačajnijih pisanih i elektronskih medija. Za razliku od prethodnih godina kada je medijsku pažnju privukao neizvestan tok glasanja (budžet za 2009. godinu usvojen u poslednjem minutu zakonskog roka, a budžet za 2010. je usvojen tesnom poslaničkom većinom), u 2010. debata je imala potpuno drugi intenzitet i tok. Najvidljivija razlika je u obimu izveštavanja. Veći broj tekstova pronađen je u nedelji kada je počela javna rasprava, nego u nedelji kad se za budžet glasalo, što je značajna razlika u odnosu na prethodne dve godine. Uzorak je zbog toga, za treću godinu izveštavanja, proširen na dve nedelje.

TV	Ukupan broj priloga	Ukupno trajanje priologa
Budžet 2009.	45	01:08:51
Budžet 2010.	28	00:39:34
Budžet 2011.	25	00:47:57
Total	98	02:35:42

Štampa	Ukupan broj tekstova
Budžet 2009.	93
Budžet 2010.	73
Budžet 2011.	101 (dve nedelje uzorka)
Total	167

Variranje u intenzitetu izveštavanja moglo bi se objasniti i drugim važnim događajima koji su "konkurisali" za primat u izveštavanju. Usvajanje budžeta tako u odnosu na druge važne društvene događaje gubi na senzacionalizmu.

Forma centralno-dnevne informativne emisije, poznata po čvrstoj standardizaciji TV priloga, pokazuje određena odstupanja. Kada je reč o televizijskom izveštavanju, prosečno trajanje priloga (uzimajući u obzir sve televizije) raste u odnosu na prethodna istraživanja. Sa 1 minut 53 sekunde u 2008. godini, prosečan prilog se skraćuje na 1 minut 41 sekundu u 2009, da bi se skoro udvostručio u 2010. na 2 minuta i 16 sekundi.

Štampa, sa druge strane, u tri posmatrana perioda povećava obim tekstova. Iako je najviše malih tekstova, raste broj srednjih i velikih. Važan nalaz je i taj da je broj velikih tekstova skoro duplo veći nego u 2009. godini.

Veličina teksta	Budžet 2009.	Budžet 2010.	Budžet 2011. (dve nedelje uzorka)
Veliki	20	13	25
Srednji	17	25	28
Mali	41	30	31
Nepotpun	15	5	17
Total	93	73	101

O temi je izveštavano kroz vizuru političkih aspekata

Iako je budžet najvažniji makroekonomski dokument, u njegovoj medijskoj obradi, ekonomski činioци su u velikoj meri zanemareni, dok politički aspekti dominiraju. Smeštajući temu u interpretativni okvir kojim dominira partijska kombinatorika, način glasanja, politička podrška za predloženi budžet ili odsustvo iste, fokus izveštavanja je pomeren, a tema ispolitizovana. Komparativnom analizom i analizom medijskog sadržaja u tri konsektivna perioda pokazuje se da izveštavanje o ovoj temi nije značajnije napredovalo. Takav pristup ima za posledicu nedovoljno kvalitetno informisanje građana o temi koja ima veliki javni interes i konkretne posledice po svakodnevni život.

Jedino odstupanje od ovog zaključka je pisanje štampe u 2010. godini, gde teme trošenja budžetskih sredstava i budžetski prihodi prvi put pariraju temi „politički aspekti usvajanja“. Štampani mediji tako pokazuju da bi, ukoliko povećaju svoje kapacitete, mogli da postanu pravi „javni forumi“, koji svojim čitaocima mogu da ponude kvalitetne informacije.

Veliki nedostatak izveštavanja, u sve tri godine, je skoro potpuno odsustvo tekstova/priloga koje pokazuju kako će određena budžetska rešenja uticati na svakodnevni život građana. Takođe, novinari bi mogli češće da sarađuju sa nezavisnim institucijama, koje kontrolišu rad državnih organa.

TV			
Dominantne teme	Budžet 2009.	Budžet 2010.	Budžet 2011.
Politički aspekti usvajanja budžeta	19	11	15
Trošenje budžetskih sredstava	6	5	4
Rad državne revizorske institucije	0	4	0

Kreditni međunarodnih institucija	1	4	0
Poslovanje druge državne institucije	8	0	0

ŠTAMPA			
Dominantne teme	Budžet 2009.	Budžet 2010.	Budžet 2011.
Politički aspekti usvajanja budžeta	37	24	27
Trošenje budžetskih sredstava	30	14	23
Rad državne revizorske institucije	0	9	3
Kreditni međunarodnih institucija	0	10	5
Poslovanje druge državne institucije	7	0	11
Javne nabavke	4	0	1
Utjecaj budžeta na svakodnevni život	4	2	2

Politički, institucionalizovani akteri definišu temu

Institucionalni izvori prirodno imaju lakši pristup medijima i glavni su izvori koji "primarno definišu" temu i daju "formalni ton" debati. Ova tema pokazuje apsolutnu dominaciju ovih izvora, i ova konstatacija važi za sva tri posmatrana perioda.

Sa stanovišta javne kontrole budžeta, kao i sa stanovišta kvaliteta javne debate, potrebno je uključiti što veći broj relevantnih aktera. Građani, kao i većina direktnih budžetskih korisnika, gotovo da se ne pojavljuju u našoj štampi/televiziji. Civilni sektor, nezavisni eksperti, predstavnici Državne revizorske institucije retko se citiraju u izveštavanju, a svojim stručnim mišljenjem mogli bi značajno da doprinesu debati.

Poređenja radi, predstavnici političkih partija, ministarstva finansija i ostalih institucija, kao i drugih organa vlasti čine skoro 90 odsto svih izvora.

Ovaj procenat je skoro jednak u distribuciji izvora u štampi i televiziji, što celokupnom izveštavanju daje predominantno politički i institucionalizovan ton.

Pomaci u kvalitetu izveštavanja su vidljivi, ali najveće razlike su vidljive između različitih tipova medija

Od modernih medija se sve više zahteva da građanima, osim same informacije, ponude i dubinsku analizu i dodatno objašnjenje. Takvo izveštavanje je preduslov za lakše, tačnije zaključivanje i donošenje odluka. Izveštavanje o usvajanju budžeta, zbog toga, još uvek nije na dovoljnom nivou da obezbedi dovoljno kvalitetne informacije građanima. Pomaci na bolje se, ipak, kod pojedinih medija vide. Treba naglasiti da Večernje novosti i TV B92, u odabranom uzorku, prednjače u kvalitetu ponuđenog sadržaja.

Posmatrajući tipove žanrova na televiziji i u štampi vidimo da nije došlo da značajnih promena u načinu izveštavanja o ovoj temi, te da faktografski žanrovi dominiraju. Prvi put se u izveštavanju u 2010. godini pojavljuju i analitički žanrovi, što svedoči o nešto većem angažovanju novinara i preuzimanju inicijative.

TV – Žanrovi	Budžet 2009.	Budžet 2010.	Budžet 2011.
Vest	21 (47%)	11 (39%)	7 (28%)
Izveštaj	20 (44%)	14 (50%)	15 (60%)
Intervju	4 (9%)	3 (11%)	1 (4%)
Komentar, analiza	0	0	2 (8%)
Total	45	25	25

Kada komparativno posmatramo upotrebu žanrova u štampanim medijima tu možemo uočiti određene razlike. Najveća razlika u 2009. godini uočavamo pad ionako skromne analitičnosti u odnosu na 2008. godinu. Reč je o tome da se 2009. godine u analizi nije pojavio nijedan članak, dok ih je prethodne godine bilo 6. Međutim, 2009. došlo je do povećanja broja hibridne fome izveštavanja sa komentarima, koja nam potvrđuje je redakcijama bilo važnije da imaju izjave političkih aktera, nego da na analitičan način čitaocima obrazlože različite aspekte usvajanja budžeta. Tako je formalno ispunjen uslov da o temi postoje bar dva izvora, ali to ne doprinosi suštinskom razumevanju teme.

Štampa - Žanrovi	Budžet 2009.	Budžet 2010.	Budžet 2011.
Vest	49 (53%)	31 (42%)	44 (43%)
Izveštaj	16 (17%)	14 (19%)	22 (22%)
Izveštaj sa komentarima	11 (12%)	21 (29%)	17 (17%)
Intervju	2 (2%)	2 (3%)	4 (4%)
Komentar	2 (2%)	2 (3%)	3 (3%)
Analitički tekst	6 (6%)	0	8 (8%)

Ostalo (karikature, ankete, pisma čitalaca i dr	7 (8%)	3 (4%)	3 (3%)
Total	93 (100%)	73 (100%)	101 (100%)

Proporcionalno žanrovima distribuirano se autorstvo tekstova – povećanje broja analitičkih tekstova, ali i intervjua, komentara i izveštaja, uslovljava i povećanje procenta tekstova čiji su autori novinari.

Prethodni zaključak, ipak, trebalo bi dodatno pojasniti. Angažman novinara/redakcija varira od medija do medija.

Svi emitovani prilogi na televiziji Pink su bili u formi izveštaja. Prva televizija je jedina imala komentar (deo analize nedelje, koja je redovna rubrika Dnevnika). RTS je jedini imao intervju kao formu, sa gostom u studiju, dok je TV B92 prednjačila po broju priloga i po kvalitetu obrade, te preuzela primat javnog informisanja od javnog servisa, što je netipično za jedan komercijalni medij.

Međutim, kada je reč o štampanim medijima razlike u kvalitetu izveštavanja su još uočljivije, najpre zbog razlika u uređivačkim politikama. Štampani mediji našli su se u nezavidnoj situaciji – bore se čitalačku publiku sa sve većim brojem elektronskih medija i komunikacionih kanal koji publici mogu vrlo brzo da obezbede informaciju. U takvoj situaciji novine obično biraju jedan od dva puta za opstanak – okreću se tabloidizaciji i senzacionalističkom izveštavanju ili postaju analitičke i interpretativne. Tabloidni mediji, poput lista Press, privlače publiku senzacionalističkim tekstovima, bombastičnim naslovima i velikim fotografijama, ali nedostaje im dubina obrade teme i viši nivo informativnosti. List Blic zadržava neke odlike tabloidnog novinarstva (bombastični naslovi, dramatične fotografije) dok se u obradi drže profesionalnih novinarskih principa. Ozbiljne novine, Politika i Večernje novosti, nude publici, u mnogo većem obimu, interpretaciju i analizu, a samim tim i veći kvalitet izveštavanja.

6. Sugestije

Analiza sadržaja najtiražnijih štampanih medija u Srbiji, kao i nacionalnih televizija pokazuje izvesne, pozitivne pomake u načinu izveštavanja o državnom budžetu. Dakle, prostor posvećen interpretaciji aktuelne teme je u znatnoj meri povećan, kako u pogledu veličine tekstova, tako i u dužini televizijskih priloga. Što se tiče pozicije, u elektronskim medijima primat je dat uvrštavanjem priloga među prva tri u sastavu informativne emisije, kao i izdvajanjem u samoj najavi Dnevnika. S druge strane, u štampanim medijima tekstovi o budžetu se premeštaju iz političkih, u ekonomske rubrike, čime su novinari ukazali da prepoznaju adekvatan okvir za smeštanje teme.

Dok televizijske priloge karakteriše ujednačen pristup u obradi teme, kroz sužen tematski okvir i uniformni prikaz događaja slikom iz Skupštine, na stranicama štampe se otvorio mnogo širi dijapazon tema, uz prateću bogatiju infografiju.

Izveštavanje o državnom budžetu je uznapredovalo u smislu same forme, prostora, plasmana i autorskog prikaza, dok je sadržinski tretman teme i dalje nedovoljno kvalitetan i broji sledeće nedostatke: mali broj različitih izvora, odsustvo mišljenja nezavisnih stručnjaka, nevladinih predstavnika, građana, kao i aktera nezavisnih institucija koje kontrolišu rad državnih organa.

Sugestije za novinare koje navodimo su pokušaji da se inspiriše malo drugačiji pristup temi:

- Budžetska transparentnost je više od prostog objavljivanja podataka. Novinari treba da teže proveriti tih podataka i njihovoj interpretaciji koja bi podstakla korišćenje tih informacija od strane kontrolnih državnih struktura i civilnog društva.
- Javnosti treba obezbediti, ponuditi lako shvatljive informacije ne samo o trenutnim nego i o prošlim, ali i budućim fiskalnim potezima vlade, a zatim predočiti i najveće pretnje fiskalnoj politici.
- Fiskalne informacije moraju biti prezentovane na način koji podstiče analizu finansijske politike države i poziva vladu i finansijske institucije na odgovorno ponašanje.
- Medijsko izveštavanje mora biti u funkciji pojašnjavanja konteksta i ciljeva budžeta prosečnim građanima, a u tom smislu treba teške i nerazumljive kategorije ekonomske politike “prevesti” na svakodnevni, lako razumljiv jezik građana.
- Potrebno je unapred osmisliti adekvatnu ilustraciju za novinarski tekst. U kojoj meri slika izvora ili fotografija sa zasedanja Skupštine čini budžet razumljivijim i prijemčivijim građanima? Za TV novinare savetuje se da grafičkim rešenjima cifre pretvore u komparativne slike razumljive najširoj gledalačkoj publici ili izvrše poređenje strukture državnih finansija sa budžetom prosečne porodice.
- Što se tiče žanrovske redukcije unutar informativnog programa, sugeriše se upotreba klasičnog televizijskog priloga koji bi pored osnovnih faktografskih svojstava uključivao obaveznu anketu građana i bar jedan nezavisan izvor (primera radi, ekonomistu, privrednog analitičara, predstavnika revizorske institucije...)
- Bez obzira o kojoj vrsti medija je reč, novinar je vodič kroz svet brojki, kada izveštava o budžetu. Objasniti šta zapravo govore podaci o prihodima ili rashodima za građane i njihov životni standard.